
Appels met peren vergeleken

Je kunt geen appels met peren vergelijken volgens het gezegde. In botanisch opzicht is een vergelijking wel mogelijk en juist interessant. Appels en peren zijn nauw verwant, ze behoren beide tot de Appelgroep binnen de Rozenfamilie. In de mythologie speelt de appel een voornamere rol dan de peer en ook in het consumptie- en siersortiment moet de peer zijn meerdere erkennen in de appel.

Overeenkomsten

Appels en peren behoren tot de wilde inheemse flora van Nederland. Echte wilde appel- en perenbomen zijn zeer zeldzaam geworden in Nederland (1) door ontginning van hun natuurlijke groeiplaatsen en door domesticatie.

De gekweekte fruitbomen zijn hybridogeen, kruisingen tussen meerdere soorten uit Azië en Europa (2). Ze worden beide hier al meer dan 1500 jaar gekweekt (1) en zijn de belangrijkste vruchtbomen van onze streken vanwege hun grote, vitaminerijke, houdbare vruchten.

Verwilderde appels en peren groeien vaak op uit weggegoorpen klokhuizen in bermen van wegen en paden. Dit zijn niet de inheemse soorten, maar nakomelingen van gekweekte soorten. Ze worden, evenals de gekweekte fruitrassen, samengevat onder de namen *Malus domestica* en *Pyrus communis* (2). Ze zijn in alle delen groter dan hun wilde stamouders.

In beide Wageningse arboreta *Belmonte* en *De Dreijen* zijn vele soorten en cultivars van *Malus* en *Pyrus* te bezichtigen.

Verschillen

Appels hebben roze bloemen (soms verkleurend tot wit) met gele helmknoppen en aan de basis vergroeide stijlen. De vruchten zijn rond en (meestal) zonder steencellen.

Peren hebben witte bloemen (roze in knop) met rode helmknoppen en vrije stijlen. De vruchten zijn rond tot omgekeerd eivormig en hebben steencellen in het vruchtvlees. De bladsteel is langer dan bij de appels. Perenbomen worden ouder dan appelbomen, ongeveer 150 jaar tegen 60 jaar.

Peren hebben een smallere kroon dan appels en worden vaak hoger.

Cultuur en herkomst

Al 3000 jaar geleden, nog voor de Romeinse tijd, waren in Nederland al een goed georganiseerde landbouwbevolking en een handelswegennet aanwezig. Wilde appels en peren waren toen al aanwezig. Vruchtbomen werden in die tijd al bevoordeeld en vrijwel zeker uitgewisseld.

De Romeinen hebben 2000 jaar geleden mogelijk gecultiveerde grootvruchtige appels en peren vanuit Zuid Europa meegebracht, maar zekerheid over de aanwezigheid van cultuurappels is er pas vanaf de 6^e eeuw uit archeologische bronnen en van cultuurperen uit de 10^e eeuw. Cultuurappels en -peren zijn via klooster- en kasteeltuinen over Europa verspreid (1).

In de Frankische tijd ontstonden er in ons land op bescheiden schaal boomgaarden, vooral bij kloosters. Vanaf ongeveer 1500 plantte men ook bij woningen fruitbomen aan. Zelfs achter huizen in de grote steden werden ruimten gereserveerd voor een of meer fruitboomsoorten. Oude straatnamen verwijzen vaak nog naar de plaatsen waar vroeger een boomgaard moet hebben gestaan.

Tegenstrijdige symboliek

Staat de appel voor vernieuwing (volgens Fraanje 3) onsterfelijkheid en levensverlenging); de peer komt er wat dat betreft minder goed van af. In de overweldigende bloesem van de peer herkenden oude volkeren de maan en daarom werd deze boom daaraan gewijd. In de Griekse mythologie werd de peer geassocieerd met de doodsgodin Hera en de bijnaam van Athene, ook een doodsgodin, was Onkë, wat perenboom betekent.

Toch heeft de peer ook positieve betekenissen, zoals in het spreekwoord: 'naar rijpe peren klimt men hoog' en 'hij is een geschikte peer'. Een veel voorkomende metafoor is de vergelijking van de vrucht met de baarmoeder. Een Duitse gewoonte was om bij de geboorte van een jongetje de placenta bij een perenboom te begraven. Minder mooi is het om met 'de gebakken peren te blijven zitten' of iemand een 'muilpeer te verkopen'.

In onze cultuur is de bekendste appel misschien wel die Eva consumeerde in het paradijs en daarmee sterfelijk werd. Hoewel in de bijbel nergens de naam van de vrucht wordt genoemd is al vele eeuwen de appel bestempeld als de verboden vrucht. Wellicht heeft dit zijn oorsprong gevonden in het feit dat in het Latijn geschreven teksten het woord kwaad 'malum' werd verward met de boom van het kwaad de 'Malus', Latijns voor appel.

In veel oude culturen is de appel symbool voor verjonging en regeneratie. De Kelten voegden daar de bijzondere eigenschappen kennis, magie en voorspelling aan toe. Voor de Galliërs deed de appelboom niet onder voor de heilige eik. De ronde vorm van de appel werd in verband gebracht met de aarde. Zodoende zien we de appel terugkeren als symbool van aardse macht en heerschappij. In afbeeldingen van koningen en keizers ligt de rijksappel in de linkerhand, verbeeldt als een bol met een kruis.

De appel zien we ook als symbool gebruikt in allerlei sprookjes en sagen, waarvan het sprookje over Sneeuwwitje waarschijnlijk wel de bekendste is. De mooie, gedeeltelijk rode appel verleidt Sneeuwwitje tot het nemen

van een hap. Ze doet dit juist uit het rode, giftige deel en stikt. De sage van Wilhelm Tell beleeft zijn hoogtepunt op het moment dat hij met zijn pijl de appel op het hoofd van zijn zoon doorboort. En wie kent het gebruik niet van het in één keer schillen van een appel, zodat deze heel blijft en die schil vervolgens op de grond te gooien. De letter die de schil vormt verwijst naar de naam van diegene waarmee met later trouwt.

In het dagelijks gebruik zijn de spreekwoorden en gezegden met het woord appel erin niet weg te denken, zoals: 'een appeltje voor de dorst', 'door de zure appel heen bijten' en 'de appel valt niet ver van de boom'.

Het geslacht Malus Appel

Er zijn 30 verschillende soorten, vooral voorkomend in Europa en Azië, en enkele soorten uit Noord Amerika. Ze groeien goed op vruchtbare, goed vochthoudende bodems. Behalve de vruchten is ook het hout waardevol en goed te gebruiken als meubelhout en voor houtdraaiwerk (3). We raden aan om meer appelbomen in stedelijke en landelijke gebieden te planten, voor verfraaiing, groene zones, vruchten en op langere termijn kwaliteitshout.

De Wilde appel (Malus sylvestris) komt nog sporadisch voor in het Zalkerbos bij Zwolle, de Achterhoek, Zuid Limburg, de heuvels bij Nijmegen en mogelijk in het Otterlose Bos op de Veluwe. Het zijn kleine bomen met onbehaarde bladeren, takdoorns, kleine bloemen en kleine harde vruchten. Sinds enkele jaren zijn wilde appelboompjes van Nederlandse herkomst weer te koop via 'Bronnen'. Succesvolle aanplant heeft o.a. plaatsgevonden in het heuvelgebied bij Nijmegen.

Cultuurappels (Malus domestica), bekend vanwege de vruchten, zijn ontstaan uit Aziatische appelsoorten, er zijn in de loop der eeuwen duizenden cultivars gekweekt.

Sierappels

Onder deze naam vatten we de door kruisingen ontstane cultivars samen, gekweekt voor mooie bloemen of mooie vruchtjes. Ze zijn vooral geschikt voor tuinen en parken. We noemen hier enkele goedgroeiende, opgaande en gezonde soorten die 6m hoog kunnen worden en daardoor behalve voor tuinen, ook geschikt zijn voor openbaar groen. Het sortiment is zeer groot en er komen steeds nieuwe cultivars bij. Enkele goede zijn:

- Malus 'Geneva' boom met een compacte kroon en paarse appels, is een onbekende cultivar, maar in Belmonte te bewonderen als volwassen boom.
- Malus 'Golden Gem' en 'Golden Horney' smalle bomen na juiste snoei met diepgele vruchten tot 25 mm.
- Malus 'John Downie' met een compacte kroon, witte bloemen en rode vruchten tot 30 mm.
- Malus 'Profusion' met purperkleurig blad en donkerrode bloemen, ook vaak gebruikt in gemeentelijke groenstroken.

- Malus 'Van Eseltine' smalle boom met roze half gevulde bloemen, vruchten tot 20mm, ook gebruikt in groenstroken.

Goede soorten voor groenstroken in stedelijke beplantingen, parken en tuinen zijn:

- Malus *baccata* – Kersappel. Oorspronkelijk uit N.O. Azië. Goed groeiende bomen tot 8m met geurende witte bloemen en vruchten tot 15 mm.
- Malus *floribunda* uit Japan. Boom tot 6m met roze bloemen en vruchten tot 8mm.
- Malus *toringo* uit China. Boom tot 6m met gelobd blad, kleine witte bloemen en gele vruchtjes tot 8mm.
- Malus *trilobata* uit Z.O. Europa. Boom tot 8m met gelobd blad, witte bloemen en vruchten tot 15mm.
- Malus *tschonoskii* uit Japan tot 15m hoog, brede kroon, eirond behaard blad, lichtroze bloemen en vruchten tot 15mm.
- Cultivars 'Belmonte' en 'Thalys' met een smalle kroon.

Het geslacht Pyrus Peer

Van peren kennen we 30 soorten in de Noordelijke gematigde streken. Peren groeien goed op voedselrijke bodems, maar verdragen meer droogte dan appels. Dit maakt ze ook geschikt als straatboom. Ze genieten sinds enkele jaren een grotere bekendheid, het zijn uitstekende bomen voor aanplant in openbaar groen en straatbeplantingen.

De wilde peer (*Pyrus pyraeaster*) (2) komt nog sporadisch voor in Nederland, vooral in het stroomgebied van de Maas, van Zuid Limburg tot de Nijmeegse heuvels. Aanplant in de bebouwde kom kan veel bijdragen aan herintroductie van de wilde soort en het bevorderen van soortgebonden insectensoorten. Perenhout is door zijn fijne structuur geschikt voor houtsnijwerk, draaiwerk, meubels en fineer voor binnentoepassingen (3).

De Cultuurpeer (*Pyrus communis* var. *sativa*), gekweekt om de eetbare vruchten, is een hybride ontstaan uit *P. pyraeaster* en andere perensoorten. Er zijn honderden cultivars van bekend, ongedoornde bomen met grote vruchten en grotere bladen..

Verwilderde peren, opgegroeid uit klokhuizen, zijn meestal wel gedoornd en worden samengevat onder de naam *Pyrus communis*.

Er zijn slechts 2 siercultivars van *P. communis* in gebruik:

- *Pyrus communis* 'Beech Hill', boom tot 12m met een smalle kroon en tot 5cm grote vruchten. Geschikt voor groenstroken, maar vanwege de vruchten niet als straatboom.
- *Pyrus communis* 'Louisa Anna' (ook bekend als *P. caucasica*) een selectie van *P. communis* subspecies *caucasica* (in Belmonte Arboretum). Beide zijn zeer geschikt in stedelijke beplantingen en verdragen een open verharding. Ze dragen weinig vruchten, worden tot 12m hoog en blijven smal na juiste snoei.

Andere goed groeiende en gezonde perensoorten geschikt voor sierbeplanting:

- *Pyrus calleryana* – hybriden, o.a. 'Chanticleer' – Chinese peer, veel gebruikte smalle straatboom tot 12m hoog, rijk bloeiend, rode herfstkleur, zonder vruchten.
- *Pyrus betulifolia*. Boom tot 8m met klein, gezond blad, brede boom. geschikt voor groenstroken. onbekende soort, maar zeer geschikt, te bewonderen in Belmonte Arboretum.
- *Pyrus elaeagnifolia* – smalle, viltige bladen. Boompje tot 4m uit Z.O. Europa, ronde vruchtjes tot 2cm. geschikt voor kleine tuinen.
- *Pyrus nivalis* – Sneeuwpeer uit O. Europa. 10m hoog, klein behaard blad, ronde vruchten tot 5cm.
- *Pyrus salicifolia* – Wilgbladige peer, uit Rusland. Boom tot 8m, voor groenstroken, helaas zelden aangeplant. De lage treurvorm 'Pendula' wordt veel in tuinen aangeplant.
- *Pyrus serrulata* – smalle boom tot 12m zonder vruchten, geschikt voor straatbeplanting. (Belmonte Arboretum).
- *Pyrus ussuriensis* – boom uit N.O. Azië, tot 8m hoog met brede kroon, groot gezond blad, geen vruchten. Geschikt voor parken en groenstroken.

Leo Goudzwaard & Frank Moens

Dit artikel is verschenen in Bomennieuws, het kwartaalblad van de Bomenstichting, in de herfst van 2002. De tekst is aangepast en er zijn andere foto's bij geplaatst. De meeste foto's op de volgende bladzijdes zijn van Leo Goudzwaard

1: N.C.M. Maes, Bomen en struiken in Nederland. In Gorteria februari 2002.

2: Flora Europaea. Cambridge. 1964 1993.

3: Peter Fraanje, Natuurlijk bouwen met hout. 1999. ISBN 90 6224 350 9 gebonden, 450 pagina's.

Te koop

Ons verenigingslid Errit Sietzema moet helaas zijn boerderij met tuin en boomgaard etc. met opstallen verkopen en vroeg ons om aandacht hier aan te willen besteden.

Het gaat om het voormalige fruitbedrijf Zorgvlijt, in de volksmond "Kwekerij Zorgvlijt", die sinds 1900 bestaat. Op deze grond wordt al sinds 1850 fruit gekweekt. In Loppersum waren veel van dit soort bedrijven: Zorgvlijt bestaat nog, maar dan als hobby-bedrijf: van de oorspronkelijke 7 ha is nog ca. 2 ha over, waarvan 1 ha hoogstam.

Het vormt één van de weinige restanten van de z.g. Lopster teelt, die een eeuw gelden in deze regio bloeide.

Er staan o.a. de volgende fruitrassen. *Appels*: Groninger Kroon, Zoete Kroon, Elstar, Cox Orange Pippin, Glorie van Holland, Bramley's Seedling, Schone van Boskoop, Notaris, Zoete Bloemée, Jonathan, Karmijn de Sonnaville, Benoni, Yellow Transparent, Golden Delicious, Beauty of Bath, Sterappel, Alkmene. *Peren*: Gieser Wildeman, Pondspeer, Doyenné du Commies, Conference, Clapps' Favourite, Zoet Brederode, Zwijndrechtse Wijnpeer, Winterjan, Beurré Hardy. *Pruimen*: o.a Victoria, kleine blauwe en witgele pruimen (weet de naam niet meer). Verder meikers en morel.

Het liefst verkoopt hij Zorgvlijt aan een liefhebber/pomoloog, die dit stukje historie in stand wil houden, vandaar de aandacht in dit blad. Voor informatie kan men de huizenverkoopsite "funda" raadplegen op adres Zorgvlijt 11 te Loppersum. Natuurlijk kan men mailen: errit.sietzema@home.nl of bellen (0596-572317).

